

قابلیت استناد قرارداد

(در حقوق ایران با مطالعه تطبیقی در حقوق فرانسه و مصر)

محمد حسن اسدی

انتشارات دانشگاه امام صادق (علیه السلام)
تهران: بزرگراه شهید چمران
پل مدیریت
تلفکس: ۸۸۳۷۰۱۴۲
صندوق پستی: ۱۵۹-۱۴۶۵۵
E-mail: isu.press@yahoo.com

دانشگاه امام صادق (ع)

قابلیت استناد قرارداد (در حقوق ایران با مطالعه تطبیقی در حقوق فرانسه و مصر) ■ تألیف: محمدحسن اسدی ■ ناشر: دانشگاه امام صادق (ع) ■ طراح جلد: مهدی آقاسی ■ ویراستار: محسن آقاسی
چاپ اول: ۱۳۹۰ ■ قیمت: ۵۵۰۰۰ هریال ■ شمارگان: ۱۵۰۰ نسخه ■ چاپ و صحافی: زلال کوثر
■ شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۰۳۱-۹

همه حقوق محفوظ و متعلق به ناشر است.

سرشناسه: اسدی، محمدحسن، ۱۳۳۸ -
عنوان و نام پدیدآور: قابلیت استناد قرارداد (در حقوق ایران با مطالعه تطبیقی در حقوق فرانسه و مصر) / محمدحسن اسدی.
مشخصات نشر: تهران: دانشگاه امام صادق (ع)، ۱۳۸۹.
مشخصات ظاهری: ۲۷۱ ص.
شابک: ۵۵۰۰۰ ریال: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۰۳۱-۹
وضعیت فهرست نویسی: فیا
یادداشت: کتابنامه: ص: ۲۳۲-۲۷۱.
یادداشت: نمایه
موضوع: قراردادها — ایران
موضوع: قراردادها — فرانسه
موضوع: قراردادها — مصر
موضوع: شخص ثالث (حقوق) — ایران
موضوع: شخص ثالث (حقوق) — فرانسه
موضوع: شخص ثالث (حقوق) — مصر
موضوع: تمهیدات (حقوق)
موضوع: حقوق تطبیقی
شناسه افزوده: دانشگاه امام صادق (ع)
رده بندی کنگره: ۸۵۸KM۱/الف حق ۲۱۳۸۹
رده بندی دیویی: ۵۵۰/۲/۳۴۶
شماره کتابشناسی ملی: ۵۹۸۳۵۲۲

فهرست اجمالی

۱	سخن ناشر
۳	مقدمه
۷	بخش اول: مبانی و مفهوم قابلیت استناد قرارداد
۱۱	فصل اول: اصل نسبی بودن اثر قرارداد
۲۷	فصل دوم: اصل نسبی بودن اثر قرارداد از نظر اشخاص
۷۳	فصل سوم: مفهوم قابلیت استناد قرارداد
۹۷	بخش دوم: قلمرو قاعده قابلیت استناد قرارداد
۱۰۱	فصل چهارم: قلمرو شخصی قابلیت استناد قرارداد
۱۲۳	فصل پنجم: قلمرو موضوعی قابلیت استناد قرارداد
۱۶۳	بخش سوم: نظام‌های ویژه قابلیت استناد
۱۶۵	فصل ششم: اعلان قانونی قراردادهای (تنظیم سند رسمی)
۱۹۳	فصل هفتم: دعوی معامله به قصد فرار از دین و دعوی پولین
۲۱۹	فصل هشتم: معامله صوری
۲۳۵	نتیجه
۲۳۲	منابع و مأخذ
۲۵۲	نمایه

فهرست تفصیلی

.....	سخن ناشر	۱
.....	مقدمه	۳
.....	بخش اول: مبانی و مفهوم قابلیت استناد قرارداد	۷
.....	فصل اول: اصل نسبی بودن اثر قرارداد	۱۱
.....	۱. مفهوم اصل نسبی بودن قرارداد	۱۲
.....	۱-۱. تعریف حقوقی اثر قرارداد	۱۲
.....	۱-۱-۱. تعریف اثر	۱۲
.....	۱-۱-۲. اثر قرارداد	۱۲
.....	۱-۱-۳. مقایسه اثر قرارداد با اثر تعهد	۱۳
.....	۱-۱-۴. اثر مستقیم و غیر مستقیم قرارداد	۱۳
.....	۱-۲. تعریف نسبی بودن اثر قرارداد	۱۴
.....	۲. سابقه تاریخی اصل نسبی بودن قرارداد	۱۴
.....	۱-۲. اصل تراضی طرفین عقد	۱۴
.....	۲-۲. قاعده تسلیط	۱۵
.....	۳-۲. قاعده وجوب وفا به مقتضای عقد	۱۷
.....	۳. نسبی بودن اثر قرارداد در قوانین مدنی فرانسه، ایران و مصر	۱۹
.....	۱-۳. قانون مدنی فرانسه	۱۹
.....	۲-۳. قانون مدنی ایران	۲۰
.....	۳-۳. قانون مدنی مصر	۲۲
.....	نتیجه گیری	۲۲
.....	یادداشت ها	۲۳
.....	پی نوشت ها	۲۵
.....	فصل دوم: اصل نسبی بودن اثر قرارداد از نظر اشخاص	۲۷

ب □ قابلیت استناد قرارداد در حقوق ایران...

۲۸.....	۱. طرفین قرارداد
۲۹.....	۱-۱. تعریف و معیار طرفین قرارداد
۲۹.....	۱-۱-۱. نقش اراده در وصف طرف قرارداد
۳۰.....	۱-۲. تعریف مضیق از طرف قرارداد
۳۱.....	۱-۳. تمایز مفهوم طرفین از شخص ثالث
۳۲.....	۲-۱. طرفین متعاقد (هنگام تشکیل قرارداد)
۳۲.....	۱-۲-۱. تشکیل قرارداد به وسیله خود شخص
۳۳.....	۲-۳-۱. تشکیل قرارداد به وسیله نماینده شخص
۳۴.....	الف- نمایندگی قراردادی یا اختیاری
۳۵.....	ب- نمایندگی قانونی
۳۶.....	ج- نمایندگی اشخاص حقوقی
۳۶.....	۳-۱. طرفین مرتبط (هنگام اجرای قرارداد)
۳۶.....	۱-۳-۱. به دست آوردن وصف طرف قرارداد
۳۷.....	الف- اشخاصی که به یک قرارداد جمعی یا شخص حقوقی ملحق می شوند
۳۸.....	ب- اشخاصی که از انتقال موقعیت قراردادی بهره مند می شوند
۳۹.....	۲-۳-۱. از دست دادن وصف طرف قرارداد
۳۹.....	الف- اشخاصی که از قرارداد جمعی یا از شخص حقوقی جدا می شوند
۴۰.....	ب- انتقال موقعیت قراردادی منجر به فقدان وصف طرف ناقل می شود
۴۰.....	۲. قائم مقامان
۴۱.....	۱-۲. قائم مقام عام
۴۲.....	۱-۱-۲. تعریف قائم مقام عام
۴۲.....	۲-۱-۲. مصادیق قائم مقام عام
۴۲.....	الف- ورثه
۴۴.....	ب- موصی له عام
۴۶.....	ج- طلبکاران عادی
۵۰.....	۲-۲. قائم مقام خاص
۵۶.....	۳. شخص ثالث
۵۶.....	۱-۳. نسبی بودن مفهوم شخص ثالث و ابهام آن
۵۹.....	۲-۳. موقعیت اشخاص ثالث در رابطه با آثار قراردادها
۶۱.....	۱-۲-۳. تمهید به نفع شخص ثالث
۶۲.....	۲-۲-۳. دعوی مستقیم
۶۳.....	۳-۳. تعریف شخص ثالث و تمایز آن از طرفین و قائم مقامان
۶۶.....	نتیجه گیری

یادداشت‌ها	۶۷
پی‌نوشت‌ها	۶۸
فصل سوم: مفهوم قابلیت استناد قرارداد	۷۳
۱. چگونگی شکل‌گیری مفهوم قابلیت استناد	۷۴
۱-۱. نظرات حقوق‌دانان در مورد مبنای قابلیت استناد	۷۴
۱-۱-۱. قرارداد به‌عنوان واقعهای حقوقی	۷۴
۱-۱-۲. قرارداد به‌عنوان یک موقعیت حقوقی	۷۵
۱-۱-۳. قابلیت استناد به‌عنوان مکمل نیروی الزام‌آور قرارداد	۷۷
۲-۱. قابلیت استناد در حقوق فرانسه و فقه اسلامی	۷۸
۱-۲-۱. حقوق فرانسه	۷۸
۱-۲-۲. فقه اسلامی	۸۱
۳-۱. تعریف قابلیت استناد قرارداد	۸۴
۲. تمایز بین اثر نسبی قرارداد و قابلیت استناد قرارداد	۸۶
۱-۲. آثار ناشی از قرارداد	۸۶
۲-۲. مسئولیت به‌عنوان معیار تمایز	۸۸
۱-۲-۲. مسئولیت طرف قرارداد (متعهد)	۸۹
الف- مسئولیت قراردادی طرف قرارداد (متعهد) در برابر متعهدله	۸۹
ب- مسئولیت قهری طرف قرارداد (متعهد) در برابر ثالث	۹۰
۲-۲-۲. مسئولیت قهری ثالث در برابر طرف قرارداد	۹۱
اعتبار قرارداد	۹۲
نتیجه‌گیری	۹۳
پی‌نوشت‌ها	۹۴
بخش دوم: قلمرو قاعده قابلیت استناد قرارداد	۹۷
فصل چهارم: قلمرو شخصی قابلیت استناد قرارداد	۱۰۱
۱. قابلیت استناد قرارداد به‌وسیله طرفین در برابر ثالث	۱۰۱
۱-۱. دارا شدن ثالث از قرارداد	۱۰۲
۲-۱. زیان طرف قرارداد ناشی از عدم رعایت قرارداد توسط ثالث	۱۰۵
۱-۲-۱. اعتبار قرارداد	۱۰۵
۲-۲-۱. آگاهی ثالث از قرارداد	۱۰۶
۳-۱. نحوه دخالت ثالث در نقض قرارداد	۱۰۹
۱-۳-۱. نظریه ثالث شریک	۱۰۹

د □ قابلیت استناد قرارداد در حقوق ایران...

- ۱۱۰..... ۱-۳-۲. نظریه دیموگ
- ۱۱۰..... ۱-۳-۳. نظریه بولانژه
- ۱۱۰..... ۱-۳-۴. نظریه دوپونتوئیس
- ۱۱۱..... ۱-۳-۵. نظریه لالو
- ۱۱۲..... ۲. قابلیت استناد قرارداد به وسیله ثالث در برابر طرفین
- ۱۱۲..... ۱-۲. نفع شخص ثالث از استناد به قرارداد
- ۱۱۴..... ۲-۲. زیان شخص ثالث در اثر عدم اجرا یا نقض قرارداد
- ۱۱۸..... نتیجه گیری
- ۱۱۹..... یادداشت ها
- ۱۲۰..... پی نوشت ها
- ۱۲۳..... فصل پنجم: قلمرو موضوعی قابلیت استناد قرارداد
- ۱۲۳..... ۱. نقش اصل قابلیت استناد در تبیین مفهوم حق عینی و حق شخصی
- ۱۲۴..... ۱-۱. تعریف سنتی حق عینی و حق شخصی
- ۱۲۴..... ۱-۱-۱. حق عینی
- ۱۲۵..... ۱-۱-۲. حق شخصی (دینی)
- ۱۲۶..... ۲-۱. بررسی و نقد نظریه های شخصی و نوعی
- ۱۲۶..... ۱-۲-۱. بررسی و نقد نظریه شخصی حق
- ۱۲۸..... ۲-۲-۱. بررسی و نقد نظریه نوعی
- ۱۳۳..... ۲. قابلیت استناد قراردادهای متضمن حق شخصی (دینی)
- ۱۳۳..... ۱-۲. دامنه اصل قابلیت استناد
- ۱۳۴..... ۱-۱-۲. قراردادهایی که موضوع آن ها، انجام یا عدم انجام عملی است
- ۱۳۹..... ۲-۱-۲. قراردادهای متضمن انتقال طلب
- ۱۴۱..... ۲-۲. شرایط استناد به قرارداد
- ۱۴۲..... ۱-۲-۲. قرارداد بر طبق قانون تشکیل شده باشد
- ۱۴۲..... ۲-۲-۲. در حال اجرا بودن قرارداد
- ۱۴۳..... ۳-۲-۲. آگاهی ثالث از قرارداد
- ۱۴۳..... الف. نقش آگاهی
- ۱۴۷..... ۳. قراردادهای متضمن حق عینی
- ۱۴۷..... ۱-۳. حقوق عینی غیرمنقول
- ۱۴۷..... ۱-۱-۳. قراردادهای انتقال مالکیت
- ۱۴۹..... ۲-۱-۳. قراردادهای غیر از انتقال مالکیت
- ۱۵۰..... الف. رهن مال غیرمنقول
- ۱۵۰..... ب. رهن مال غیرمنقول همراه با حق تصرف

فهرست مطالب □ ه

۳-۱-۳. حقوق عینی منقول.....	۱۵۱
الف. قرارداد انتقال مال منقول.....	۱۵۲
ب. رهن مال منقول.....	۱۵۴
ج. قرارداد انتقال حق کسب و پیشه (مایه تجارتي).....	۱۵۵
نتیجه گیری.....	۱۵۶
یادداشت ها.....	۱۵۷
پی نوشت ها.....	۱۵۹
بخش سوم: نظام های ویژه قابلیت استناد.....	۱۶۳
فصل ششم: اعلان قانونی قراردادها (تنظیم سند رسمی).....	۱۶۵
۱. اعلان و انتشار قانونی قراردادها در حقوق فرانسه.....	۱۶۵
۱-۱. قراردادهای متضمن اعلان و انتشار قانونی.....	۱۶۶
۱-۱-۱. قراردادهای مربوط به حقوق عینی.....	۱۶۶
۱-۱-۲. قراردادهای مربوط به خانواده.....	۱۶۷
الف. عقد ازدواج.....	۱۶۷
ب. پیمان همبستگی ملکی.....	۱۶۸
۳-۱-۱. اجاره به شرط تملیک (لِیزینگ حرفه ای).....	۱۶۹
۴-۱-۱. قراردادهای مربوط به کشتی.....	۱۶۹
۵-۱-۱. قراردادهای مربوط به هواپیما.....	۱۷۰
۶-۱-۱. قراردادهای مربوط به مالکیت صنعتی.....	۱۷۰
۲-۱. ضمانت اجرای عدم اعلان قانونی.....	۱۷۱
۱-۲-۱. بطلان.....	۱۷۲
۲-۲-۱. عدم قابلیت استناد.....	۱۷۳
۳-۱. دامنه ضمانت اجرای عدم اعلان قانونی.....	۱۷۵
۲. نقش تنظیم سند در انتقال مالکیت در حقوق ایران.....	۱۷۶
۱-۲. کلیاتی در مورد نقش و ماهیت اسناد رسمی و عادی.....	۱۷۷
۲-۲. نقش تنظیم سند رسمی در نقل و انتقال اموال غیرمنقول.....	۱۷۹
۱-۲-۲. نظر اقلیت.....	۱۷۹
۲-۲-۲. نظر اکثریت.....	۱۸۱
۳-۲-۲. نقد نظرات.....	۱۸۳
۳-۲. نقل و انتقال وسایل نقلیه موتوری و کشتی.....	۱۸۵
۱-۳-۲. نقل و انتقال وسایل نقلیه موتوری زمینی.....	۱۸۵

۱۸۵	۲-۳-۲. نقل و انتقال کشتی
۱۸۶	۳. ثبت و اعلان معاملات اموال غیرمنقول در حقوق مصر
۱۸۷	۳-۱. حکم بیع غیرمنقول قبل از ثبت
۱۸۷	۳-۲. حکم بیع مال غیرمنقول بعد از ثبت
۱۸۸	نتیجه‌گیری
۱۹۰	پی‌نوشتها
۱۹۳	فصل هفتم: دعوی معامله به قصد فرار از دین و دعوی پولین
۱۹۳	۱. دعوی معامله به قصد فرار از دین در حقوق ایران
۱۹۴	۱-۱. مبنای قانونی و حقوقی
۱۹۴	۱-۱-۱. مبنای قانونی
۱۹۶	۱-۱-۱ مواد ۴۲۴ و ۵۰۰ قانون تجارت
۱۹۸	۱-۱-۲. مبنای حقوقی
۱۹۸	الف. جهت مشروع
۱۹۸	ب. از بین بردن وثیقه عمومی طلبکاران
۱۹۹	ج. مسئولیت ناشی از قصد اضرار
۲۰۰	د. سوء استفاده از حق
۲۰۰	۲-۱. شرایط تحقق
۲۰۱	۲-۱-۱. شرایط مربوط به معامله
۲۰۱	الف. انجام معامله
۲۰۱	ب. معامله باید موجب ورود ضرر به طلبکار شود
۲۰۲	۲-۱-۲. شرط مربوط به مدیون
۲۰۲	۲-۱-۳. شرایط مربوط به طلب
۲۰۳	۲-۱-۴. نفع طلبکار در اقامه دعوی
۲۰۳	۲-۱-۵. شرط مربوط به طرف معامله
۲۰۴	۳-۱. ضمانت اجرای معامله به قصد فرار از دین
۲۰۴	۱-۳-۱. عدم نفوذ
۲۰۵	۲-۳-۱. بطلان
۲۰۶	۳-۳-۱. نظریه صحت
۲۰۶	۴-۳-۱. عدم قابلیت استناد
۲۰۷	۲. دعوی پولین در حقوق فرانسه و مصر
۲۰۸	۱-۲. شرایط اجرای دعوی پولین
۲۰۸	۱-۱-۲. طلب مسلم، حال، قابل مطالبه و مقدم باشد
۲۰۹	۲-۱-۲. ضرر طلبکار

۳-۱-۲. ذی نفع بودن طلبکار	۲۱۱
۴-۱-۲. قلب مدیون	۲۱۱
۲-۲. ضمانت اجرای دعوی پوین	۲۱۳
نتیجه گیری	۲۱۵
پی نوشتها	۲۱۶
فصل هشتم: معامله صوری	۲۱۹
۱. شرایط معامله صوری	۲۲۰
۱-۱. وجود دو عمل حقوقی متفاوت با وجود اتحاد موضوع و طرفین	۲۲۰
۱-۱-۱. حالتی که سند محرمانه، عقد ظاهری را به طور کلی نابود می کند.	۲۲۱
۱-۱-۲. حالتی که سند محرمانه، شرایط عمل ظاهری را تغییر می دهد.	۲۲۲
۱-۱-۳. حالتی که سند محرمانه، ماهیت نوع عمل ظاهری را تغییر می دهد.	۲۲۲
۱-۱-۴. حالتی که سند محرمانه، هویت طرف عقد را پنهان می کند.	۲۲۳
۲-۱. سند محرمانه، هم زمان یا قبل از عقد ظاهری تنظیم شود.	۲۲۳
۳-۱. پنهان ماندن عمل واقعی	۲۲۴
۲. اثر عقد پنهانی و عقد ظاهری	۲۲۴
۱-۲. اثر عقد پنهانی	۲۲۵
۱-۲-۱. اثر عقد پنهانی نسبت به متعاملین	۲۲۵
۱-۲-۲. اثر عقد پنهانی نسبت به اشخاص ثالث	۲۲۶
۲-۲. اثر عقد ظاهری (و انمود شده)	۲۲۷
۱-۲-۲. اثر عقد ظاهری نسبت به متعاقبین	۲۲۷
۲-۲-۲. اثر عقد ظاهری (و انمود شده) نسبت به اشخاص ثالث	۲۲۷
نتیجه گیری	۲۲۸
یادداشت ها	۲۲۹
پی نوشت ها	۲۳۲
نتیجه	۲۳۵
منابع و مأخذ	۲۴۳
الف. منابع فارسی	۲۴۳
ب. منابع فرانسه	۲۵۵
ج. منابع عربی	۲۵۷
نمایه	۲۷۱

«بسم الله الرحمن الرحيم»

وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ عِلْمًا وَقَالَا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
فَضَّلَنَا عَلَى كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ

(قرآن کریم - سوره مبارکه قنل - آیه شریفه ۱۵)

سخن ناشر

فلسفه وجودی دانشگاه امام صادق علیه السلام که از سوی ریاست دانشگاه به کرات مورد توجه قرار گرفته، تربیت نیروی انسانی‌ای متعهد، باتقوا و کارآمد در عرصه عمل و نظر است تا از این طریق دانشگاه بتواند نقش اساسی خود را در سطح راهبردی به انجام رساند.

از این حیث «تربیت» را می‌توان مقوله‌ای محوری یاد نمود که وظایف و کارورژه‌های دانشگاه، در چارچوب آن معنا می‌یابد؛ زیرا که «علم» بدون «تزکیه» پیش از آنکه ابزاری در مسیر تعالی و اصلاح امور جامعه باشد، عاملی مشکل ساز خواهد بود که سازمان و هویت جامعه را متاثر و دگرگون می‌سازد.

از سوی دیگر «سیاست‌ها» تابع اصول و مبادی علمی هستند و نمی‌توان منکر این تجربه تاریخی شد که استواری و کارآمدی سیاست‌ها در گرو انجام پژوهش‌های علمی و بهرمندی از نتایج آنهاست. از این منظر پیشگامان عرصه علم و پژوهش، رهبران اصلی جریان‌های فکری و اجرایی به حساب می‌آیند و نمی‌توان آینده درخشانی را بدون توانایی‌های علمی - پژوهشی رقم زد و سخن از «مرجعیت علمی» در واقع پاسخ‌گویی به این نیاز بنیادین است.

دانشگاه امام صادق (علیه السلام) در واقع یک الگوی عملی برای تحقق ایده دانشگاه اسلامی در شرایط جهان معاصر است. الگویی که بیش از «ربع قرن» تجربه دارد و هم اکنون ثمرات نیکوی این شجره طیبه در فضای ملی و بین‌المللی قابل مشاهده است. طبعاً آنچه حاصل آمده محصول نیت خالصانه و جهاد علمی مستمر مجموعه بنیانگذاران و دانش‌آموختگان این نهاد است که امید می‌رود در طلوعه دور جدید فعالیتش بتواند به توسعه و تقویت آنها در پرتو عنایات حضرت حق تعالی، اهتمام ورزد.

معاونت پژوهشی دانشگاه امام صادق (علیه السلام) با توجه به شرایط، امکانات و نیازمندی جامعه در مقطع کنونی با طرحی جامع نسبت به معرفی دستاوردهای پژوهشی دانشگاه، ارزیابی سازمانی - کارکردی آنها و بالاخره تحلیل شرایط آتی اقدام نموده که نتایج این پژوهش‌ها در قالب کتاب، گزارش، نشریات علمی و... تقدیم علاقه‌مندان می‌گردد. هدف از این اقدام - ضمن قدردانی از تلاش خالصانه تمام کسانی که با آرمان و اندیشه‌ای بزرگ و ادعایی اندک در این راه گام نهادند - درک کاستی‌ها و اصلاح آنها است تا از این طریق زمینه پرورش نسل جوان و علاقه‌مند به طی این طریق نیز فراهم گردد؛ هدفی بزرگ که در نهایت مرجعیت مکتب علمی امام صادق (علیه السلام) را در گستره بین‌المللی به همراه خواهد داشت. (ان شاء الله)

والله الحمد

معاونت پژوهشی دانشگاه

مقدمه

قرارداد به عنوان مهم‌ترین پدیده حقوقی، با توافق اراده‌ها و تراضی طرفین به وجود می‌آید. همین موجود حقوقی ایجاد شده، خود حاکم بر روابط بین طرفین بوده و آثار آن محدود به طرفین و قائم مقامان آنان است و اصولاً به اشخاص دیگر که در انعقاد قرارداد دخالت نداشته‌اند سرایت نمی‌کند.

این قاعده که نتیجه اصل حاکمیت اراده و ضرورت منطقی آن است و در عین حال از آزادی قراردادی حمایت می‌کند و در نظام‌های مختلف حقوقی به عنوان یک اصل فراگیر و مهم مطرح است که به نام اصل نسبی بودن قرارداد مشهور است. اصل نسبی بودن قرارداد به عنوان یکی از اصول مهم حقوقی در حقوق ایران نیز مطرح است که از حقوق فرانسه وارد حقوق ما شده است.

ماده ۲۳۱ ق.م. که متضمن این اصل است مقرر می‌دارد: «معاملات و عقود فقط درباره طرفین متعاملین و قائم مقام قانونی آنها مؤثر است، مگر در مورد ماده ۱۹۶».

بنابراین بر اساس اصل نسبی بودن قرارداد، اثر قرارداد محدود به کسانی است که در انشاء آن دخالت داشته‌اند و اشخاص ثالث نه حتی از تشکیل قرارداد به دست می‌آورند و نه دینی را برعهده می‌گیرند. یعنی قرارداد فقط اشخاصی را که با توافق اراده‌های خود آن را به وجود آورده‌اند متعهد یا

متعهد له قرار می‌دهد و الزامی برای دیگران ایجاد نمی‌کند.

اما قرارداد از آن جهت که یک پدیده حقوقی نیز بوده، دارای بازتاب‌ها و آثار غیر مستقیمی است که کم و بیش دامنگیر اشخاص دیگر می‌شود. این آثار که نتیجه اراده مستقیم طرفین نبوده بلکه با تشکیل عقد به صورت قهری و بدون آن که طرفین آنها را اراده کرده باشند به وجود می‌آید و باعث نزدیکی اشخاص ثالث به عقد می‌شود زیرا اشخاص ثالث نمی‌توانند قرارداد و آثار قهری آن را انکار کنند و ملزم به رعایت و احترام موقعیت حقوقی ناشی از عقد هستند. بیعی که باعث انتقال مالکیت میع به مشتری می‌شود و عقد نکاحی که موقعیت جدیدی را به وجود می‌آورد باید مورد احترام همگان واقع شود.

آثار غیر مستقیم یا قهری در قلمرو قاعده‌ای به نام اصل قابلیت استناد قرارداد، قرارداد.

هرگاه قراردادی که میان طرفین منعقد می‌شود سبب ایجاد خسارت به یک شخص ثالث گردد، ثالث می‌تواند بر اساس قواعد مسئولیت قهری علیه طرف یا طرفین که سبب خسارت به وی شده‌اند دعوای مسئولیت خارج از قرارداد اقامه کند. همچنین اگر از عدم اجرای قرارداد یا اجرای ناقص قرارداد زیانی به شخص ثالث وارد شود، او می‌تواند علیه متعهد قرارداد اقدام به طرح دعوای مسئولیت قهری نماید.

اگر شخص ثالث نیز با آگاهی از تعهدات ناشی از یک قرارداد به کمک طرف متعهد قرارداد در نقض آن تعهدات مشارکت کند، مرتکب تقصیری شده است که باعث مسئولیت قهری وی در مقابل متعهد له خواهد شد. مبنای مسئولیت طرف قرارداد در مقابل ثالث و مسئولیت شخص ثالث در مقابل طرف (متعهد له) قرارداد، اصل قابلیت استناد قرارداد است که به وسیله زیان دیده اعمال می‌گردد.

اصطلاح قابلیت استناد قرارداد (opposabilité) از قرن ۱۹ میلادی به

وسیله دیوان کشور فرانسه در مورد قراردادهای متضمن حقوق عینی به ویژه حق مالکیت و آثار آن در برابر اشخاص وارد حقوق فرانسه شد و بعد به قراردادهای متضمن حق دینی (شخصی) نیز تسری پیدا کرد. این قاعده در تألیفات حقوقی نویسندگان معاصر ایران به اختصار مورد بررسی و مطالعه قرار گرفته است. همچنین به لحاظ نزدیکی حقوق مصر با حقوق فرانسه در آثار برخی از حقوقدانان مصری نیز می‌توان این قاعده را به نام «حجیه العقد» یا «احتجاج العقد» ملاحظه کرد.

موضوع قابلیت استناد قرارداد در حقوق ایران از سوی نویسندگان حقوقی به صورت مشروح و مفصل مورد مطالعه قرار نگرفته است بلکه فقط به طرح و بحث مختصر از موضوع در مباحث قواعد عمومی قراردادها پرداخته شده است، بنابراین با توجه به اهمیت آثار قراردادها که محدود به آثار مستقیم و الزام‌آور نبوده بلکه شامل آثار دیگری تحت عنوان آثار غیر مستقیم یا قهری نیز می‌باشد و عدم بررسی کافی آثار اخیر و اصل ناظر به این آثار، یعنی اصل قابلیت استناد قرارداد در مبحث قواعد عمومی قراردادها، ضروری است که به بررسی و مطالعه تفصیلی این اصل به عنوان اصلی مستقل از اصل نسبی بودن قرارداد در حقوق ایران وفقه امامیه و مطالعه‌ی تطبیقی با حقوق فرانسه و مصر پرداخته شود.

مطالب این کتاب در سه بخش مورد مطالعه قرار گرفته است. بخش اول تحت عنوان مبانی و مفهوم قابلیت استناد قرارداد به بررسی اصل نسبی بودن اثر قرارداد و سابقه تاریخی آن در حقوق فرانسه و حقوق ایران می‌پردازد (فصل اول). سپس اصل نسبی بودن قرارداد از نظر اشخاص یعنی طرفین قرارداد، قائم مقام عام و قائم مقام خاص و اشخاص ثالث و تمایز آنان از یکدیگر در مباحث جداگانه مورد مطالعه قرار می‌گیرد (فصل دوم). در آخر این بخش، مفهوم اصل قابلیت استناد در حقوق فرانسه و حقوق ایران و

و جوه تمایز آن از اصل نسبی بودن قرارداد بررسی می شود (فصل سوم).
در بخش دوم، قلمرو قابلیت استناد قرارداد از جهت شخصی در فصل اول، در دو مبحث تحت عنوان قابلیت استناد قرارداد به وسیله طرفین در برابر ثالث و قابلیت استناد قرارداد به وسیله ثالث در برابر طرفین مورد بررسی قرار می گیرد. همچنین قلمرو قابلیت استناد قرارداد از لحاظ موضوعی در فصل دوم، در سه مبحث، تحت عنوان، نقش اصل قابلیت استناد قرارداد در تبیین مفهوم حق عینی و حق شخصی و قابلیت استناد قراردادهای متضمن حق شخصی بررسی می شود و در نهایت قراردادهای متضمن حق عینی بررسی می شود.
در بخش سوم نیز نظام های ویژه قابلیت استناد در سه فصل مورد مطالعه قرار می گیرد در فصل اول اعلان و ثبت قانونی قراردادهای در حقوق فرانسه و حقوق ایران و حقوق مصر بررسی می شود.

در فصل دوم، دعوی معامله به قصد فرار از دین را به اختصار در حقوق ایران و دعوی پولین و الدعوی البولیصیه در حقوق فرانسه و مصر و ضمانت اجرای آن را مورد مطالعه قرار می دهیم.

در آخر معامله صوری در فصل سوم در دو مبحث تحت عنوان شرایط معامله صوری و اثر عقد پنهانی و عقد ظاهری نسبت به متعاملین و اشخاص ثالث بررسی و مطالعه می شود.

در پایان این مقدمه بر خود لازم می دانم از زحمات و راهنمایی ها و ارشادات اساتید ارجمند و فرزانه جناب آقای دکتر سیدحسین صفایی و جناب آقای دکتر حمید بهرلمی احمدی و جناب آقای دکتر نجادعلی الماسی که پیوسته خوشه چین خرمن فضل و دانش ایشان بوده ام صمیمانه تشکر و قدردانی نمایم.